

GRADBENI PREDPISI IN VGRAJEVANJE VARNOSTI

1. UVOD

Letošnji Evropski teden varnosti in zdravja pri delu bo potekal od 18. do 22. oktobra 2004 z naslovom **(V)gradimo varno(st)** in bo posvečen gradbeništvu, saj v EU izgubi življenje v tej dejavnosti vsako leto okoli 1.300 delavcev in se jih hudo poškoduje okoli 850.000. Poleg tega so pri gradbenih delih delavci izpostavljeni tveganjem, ki pripeljejo do okvar zdravja, kot so azbestoza, bolečine v hrbtenici, vibracijska bolezen (sindrom belih prstov), kožne razjede zaradi uporabe cementa.

V vrsti aktivnosti, ki jih bo vključeval teden varnosti in zdravja kot informativna kampanja za širjenje vedenja o ključnih težavah in rešitvah pri zagotavljanju varnosti in zdravja pri delu v dejavnosti gradbeništva bo sodelovalo tudi Ministrstvo za okolje, prostor in energijo (MOPE) kot tisto resorno ministrstvo, ki je pristojno za prostorske in gradbene zadeve. Ministrstvo s svojimi ukrepi, to je predvsem s predpisi iz tega področja, tudi vpliva na varnost in zdravje pri graditvi. Pri tem lahko ločimo dve vrsti ukrepov.

2. GRADIMO VARNO

Prva vrsta ukrepov je tista, ki zadeva pripravo in samo izvajanje gradbenih del in jo lahko označimo z obliko naslova tedna **Gradimo varno**. To področje sicer urejajo tudi drugi predpisi s področja varnosti in zdravja pri delu. Pridružuje se jim Zakon o graditvi objekta (ZGO-1) s svojimi podzakonskimi akti, n. pr.: Pravilnik o projektni in tehnični dokumentaciji in Pravilnik o načinu označitve in organizaciji ureditve gradbišča... . Navedeni predpisi govorijo o obveznostih s tega področja pri projektiranju, ob začetku izvajanja del in o obveznostih izvajalcev.

Že v ZGO-1 je upoštevano dejstvo, da za reševanje tega vprašanja niso odgovorne samo gospodarske družbe ampak, da je to dolžnost vsakega udeleženca v tej dejavnosti, vključno z arhitekti, projektanti, inženirji in drugimi, saj je s temeljnimi zahtevami projektiranja določeno, da je pri projektiranju treba upoštevati tudi ukrepe za varstvo zdravja, varstvo ljudi in premoženja ter varnost in zdravje pri delu (7. točka tretjega odstavka 48. člena ZGO-1). Številne nezgode na gradbiščih so posledice tudi odločitev, sprejetih že pred začetkom gradbenih del. Že v projektih morajo biti predvideni deli objekta, ki služijo za pomoč pri varnem in zdravju neškodljivem delu pri gradnji in vzdrževanju. Predvideni morajo biti oprijemi, sidrišča, pomožne police in hodniki. Hkrati morajo biti objekti zasnovani tako, da je mogoče pri gradbenih delih uporabljati varne in zdravju neškodljive metode dela. Tudi uporabljeni oziroma vgrajeni materiali naj bi kasneje omogočali nenevarno in neškodljivo ter učinkovito vzdrževanje.

Najprej pa morajo že lokacijski podatki v projektu za pridobitev gradbenega dovoljenja vsebovati opise in grafične prikaze, ki obsegajo tudi podatke za izdelavo varnostnega načrta

¹dr., univ. dipl. inž. grad., sekretar

(Pravilnik o projektni in tehnični dokumentaciji, 11. točka prvega odstavka 26. člena). To so podatki o obstoječih inštalacijah in napravah ter drugih vplivih okolice gradbišča na varnost delavcev, o ureditvi zavarovanja gradbišča proti okolici, o ureditvi pomožnih gradbiščnih prostorov, o ureditvi prometnih komunikacij, zasilnih poti in izhodov, o možnosti priključevanja gradbišča na infrastrukturo, o določitvi kraja, prostora in načina razmestitve in shranjevanja gradbenega materiala in podobno. Seveda mora biti tem vprašanjem posvečena še posebna skrb pri izdelavi projekta za izvedbo. Zato je v njegovem sklopu varnostni načrt obvezen elaborat, ki ga je treba izdelati skladno s predpisi, ki urejajo zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu na začasnih in premičnih gradbiščih (Pravilnik o projektni in tehnični dokumentaciji, šesti odstavek 35. člena).

ZGO-1 nalaga obveznosti investitorjem in izvajalcem tudi ob začetku izvajanja del. Tako mora investitor v primerih, določenih s predpisi o zagotavljanju varstva pri delu na gradbiščih, sestaviti prijavo gradbišča in jo poslati inšpekciji za delo najpozneje 15 dni pred začetkom del (prvi odstavek 82. člena ZGO-1). Izvajalec pa mora na gradbišču pravočasno ukreniti, kar je treba za varnost delavcev, mimoidočih, prometa in sosednjih objektov ter varnosti same gradnje in del, ki se izvajajo na gradbišču, opreme, materiala in strojnega parka (prva točka 1. odstavka 83. člena ZGO-1). Pravilnik o načinu označitve in organizaciji ureditve gradbišča... (drugi odstavek 6. člena) govori še o načrtu organizacije gradbišča, ki mora biti izdelan v skladu s projektom, na podlagi katerega je bilo za gradnjo izdano gradbeno dovoljenje in v skladu z varnostnim načrtom, kadar je predpisan. Ukrepi za varnost na gradbišču pa morajo biti navedeni tudi v gradbenem dnevniku.

2. VGRADIMO VARNOST

Druga vrsta ukrepov je pa tista, ki jih lahko označimo kot uresničevanje poziva **Vgradimo varnost**. Moramo poudariti, da je uresničevanju tega poziva namenjen velik del dejavnosti MOPE. To kaže vsebina ZGO-1 in večine drugih predpisov, ki jih pripravlja ali jih je sprejel MOPE na osnovi ZGO-1. Tako je v ZGO-1 zapisano, da je v javnem interesu, da imajo objekti bistvene lastnosti. Med bistvene lastnosti je uvrščena zanesljivost objektov. To pomeni, da morajo izpolnjevati bistvene zahteve med gradnjo in po njihovem dokončanju in da morajo pri uporabi zagotavljati funkcionalno oviranim osebam dostop, vstop in uporabo brez grajenih in komunikacijskih ovir. Gradbeni tehnični predpisi pa še podrobneje določajo njihove tehnične značilnosti tako, da objekti glede na svoj namen izpolnjujejo eno, več ali vse bistvene zahteve.

V bistvenih zahtevah so zajeti vsi vidiki varnosti, ki jih je potrebno predvideti pri projektiranju in jih vgraditi v objekte. Objekti morajo izpolnjevati bistvene zahteve ves čas njihove ekonomsko sprejemljive življenjske dobe, da lahko služijo svojemu namenu oziroma da jih lahko uporabljamo na varen in zdravju neškodljiv način. Hkrati morajo biti objekti taki, da omogočajo »vzdrževanje« bistvenih zahtev med gradnjo in po dokončanju z vzdrževalnimi deli na objektih na način, da sta tudi ob tem zagotovljena varnost in zdravje pri delu.

Za doseganje kvalitete in odgovornosti pri delu za izpolnjevanje bistvenih zahtev morajo udeleženci pri graditvi objektov izpolnjevati vrsto pogojev, ki jih v ta namen predpisuje ZGO-1. Navaja naloge investitorjev, pogoje za projektante, izvajalce, nadzornike in revidente. Predpisuje tudi, da morajo projektanti, izvajalci, nadzorniki in revidenti pred začetkom opravljanja dejavnosti zavarovati in imeti ves čas svojega poslovanja zavarovano odgovornost za škodo, ki bi utegnila nastati investitorjem in tretjim osebam v zvezi z opravljanjem njihove dejavnosti. Zaradi zagotavljanja strokovnosti in javnega interesa na področju urejanja

prostora in graditve objektov ter varstva tretjih oseb je ZGO-1 predvidel ustanovitev dveh poklicnih zbornic ZAPS in IZS.

3. BISTVENE ZAHTEVE

Vse vidike varnosti objektov so povzele in definirale bistvene zahteve, ki so bile izoblikovane v evropski direktivi o gradbenih proizvodih 89/106/EEC in so še podrobneje obdelane v spremljajočih razlagalnih dokumentih. Skladnost naših predpisov s temi dokumenti je vez med slovensko in evropsko zakonodajo. Bistvene zahteve so:

- mehanska odpornost in stabilnost,
- varnost pred požarom,
- higienska in zdravstvena zaščita in zaščita okolice,
- varnost pri uporabi,
- zaščita pred hrupom in
- varčevanje z energijo in ohranjanje toplote.

Navedene zahteve poznamo že iz starejših zakonov o graditvi. V zakonih Republike Slovenije pa so bile najprej zapisane v Zakonu o gradbenih proizvodih (ZGPro, Ur. l. RS št. 52/2000), ker morajo gradbeni proizvodi s svojimi lastnostmi, ko bodo vgrajeni, zagotavljati, da bodo objekti izpolnjevali bistvene zahteve. Natančneje jih je opredelil Pravilnik o bistvenih zahtevah za gradbene objekte, ki jih je treba upoštevati pri določitvi lastnosti gradbenih proizvodov (Ur. l. RS št. 9/2001). Nato pa so navedene še v novem zakonu o graditvi objektov (ZGO-1-UPB1 št. 102/2004).

4. GRADBENI PREDPISI

Izdajanje gradbenih predpisov in tehničnih smernic je urejeno v 9. do 12. členu ZGO-1. Dosedanje gradbene predpise moramo zaradi zahtev časa in zadnjega stanja tehnike posodabljeni in pripravljati nove. V Sloveniji imamo trenutno preko 320 gradbenih predpisov, ki so podedovani iz prejšnje države, nekaj pa je tudi že novih sprejetih v samostojni RS. Tudi vstop v EU je razlog, zaradi katerega moramo gradbene predpise prenavljati in jih prilagajati evropski zakonodaji. Da bi omogočilo učinkovito in kvalitetno delo vsem, ki sodelujejo pri graditvi, je MOPE pripravil spisek vseh gradbenih predpisov in ga objavil na svoji spletni strani.

Za podrobnejše in natančnejše določanje tehničnih značilnosti in opise zahtevanih ravni izpolnjevanja zahtev se lahko gradbeni predpisi sklicujejo na tehnične smernice oziroma standarde, ki se nanašajo na določeno vrsto objekta in določijo njihovo obvezno uporabo, oziroma določijo, da se domneva, da je določen element skladen z zahtevami gradbenega predpisa, če ustreza zahtevam standardov oziroma tehničnih smernic. Tehnične smernice izdajajo organi, ki so z ZGO-1 določeni za izdajanje gradbenih predpisov. Z gradbenim predpisom se torej določi ali bo določena tehnična smernica obvezna ali neobvezna.

Tehnična smernica je dokument, s katerim se za določeno vrsto objekta predpiše natančnejša opredelitev bistvenih zahtev, ukrepi za projektiranje, zahtevane lastnosti gradbenih proizvodov in materialov, ki se smejo vgrajevati ter načini njihove vgradnje in način izvajanja gradnje z namenom, da se zagotovi zanesljivost objekta ves čas njegove življenjske dobe, kadar je to primerno, pa tudi postopke, po katerih je mogoče ugotoviti, ali so takšne zahteve izpolnjene. Podrejena je pravilniku in omogoča, da se zakonske zahteve na enostavnejši in

hitrejši način prilagajajo zadnjemu stanju gradbene tehnike. Namenjena je tudi pokrivanju "praznega prostora" med pravilniki in standardi, kjer je to za izpolnjevanje bistvenih zahtev potrebno oziroma koristno.

Kot je bilo že zapisano, se lahko gradbeni predpisi sklicujejo tudi na standarde. Tisti standardi, na katere se gradbeni predpisi sklicujejo, postanejo bodisi obvezni standardi (konkreten gradbeni predpis se na njih sklicuje na izključen način), bodisi njihova uporaba ustvari domnevo o izpolnjenosti predpisane zahteve (konkreten gradbeni predpis se na standarde sklicuje na izbiren način). Sicer pa so standardi neobvezni dokumenti in je za njihovo uporabo odločilen dogovor oziroma navedba v pogodbi med naročnikom in izvajalcem. Za njihovo oblikovanje, sprejemanje in vzdrževanje je po Zakonu o standardizaciji zadolžen SIST. Tako so standardi po svojem izvoru različni od tehničnih smernic. Podobni pa so z njimi po tem, da jih lahko gradbeni predpis napravi za obvezne. Na ta način dobimo tako kot pri tehničnih smernicah neobvezne in obvezne standarde.

Do sedaj so bili v skladu z novim pristopom sprejeti naslednji pravilniki iz področja gradbene fizike:

- Pravilnik o toplotni zaščiti in učinkoviti rabi energije v stavbah;
- Pravilnik o prezračevanju in klimatizaciji stavb;
- Pravilnik o požarni varnosti v stavbah;
- Pravilnik o zaščiti stavb pred vlago;

V izdelavi so še tehnične smernice, ki bodo dopolnjevale Pravilnik o požarni varnosti v stavbah in še nekateri drugi pravilniki iz področja gradbene fizike.

V pripravi je pravilnik o mehanski odpornosti in stabilnosti objektov, ki ima že v ZGO-1 posebno mesto. To je predpis, ki bo veljal za vse objekte in ga bo predpisal minister pristojen za prostorske in gradbene zadeve. Za druge bistvene lastnosti pa so pristojnosti ločene glede na stavbe in gradbene inženirske objekte. V predpis bomo vključili EUROCODE (EC), ki so evropski standardi, v katerih je zbrano vrhunsko znanje o projektiranju nosilnih konstrukcij. Z njihovo pomočjo bomo določili tiste tehnične značilnosti, ki so potrebne, da bodo objekti izpolnjevali bistveno zahtevo za:

- mehansko odpornost in stabilnost

in delno zahtevo za:

- varnost pred požarom

v obsegu, ki bo zagotavljal, da bo konstrukcija določen čas ohranila svojo nosilno sposobnost.

5. ZAKLJUČEK

Priprava slovenskih gradbenih predpisov je obsežno in strokovno zahtevno delo, ki ga je potrebno opraviti zato, da bomo nadomestili stare podedovane predpise, da bomo zapolnili vrzeli tam, kjer predpisov ni, da bomo zagotovili izpolnjevanje vseh bistvenih zahtev in da bodo naši predpisi v soglasju z evropskimi direktivami in harmoniziranimi standardi. Potrebno bo organizirati učinkovito sodelovanje med MOPE, ki je zadolženo in odgovorno za izdajanje gradbenih predpisov in strokovno javnostjo. MOPE lahko zagotovi predpisom pravno formalne okvire, stroka pa jih mora zapolniti s strokovnimi vsebinami. Skupno pa bo potrebno skrbeti za njihovo učinkovito izvajanje, z izobraževanjem strokovnjakov pa za kvalitetne rezultate pri graditvi.

6. VIRI

- Zakon o gradbenih proizvodih (ZGPro, Ur. l. št. 52/2000)
- Zakon o graditvi objektov (ZGO-1-UPB1, Ur. l. št. 102/2004)
- Pravilnik o bistvenih zahtevah za gradbene objekte, ki jih je treba upoštevati pri določitvi lastnosti gradbenih proizvodov (Ur. l. št. 9/2001)
- Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavbah (Ur. l. št. 97/2003)
- Pravilnik o projektni in tehnični dokumentaciji (Ur. l. št. 66/2004)
- Pravilnik o načinu označitve in organizaciji gradbišča, o vsebini in načinu vodenja dnevnika o izvajanju del in o kontroli gradbenih konstrukcij na gradbišču (Ur. l. št. 66/2004)